

Räkna inte ut vårrysbsen

Vårrysbsodlingen har minskat de senaste åren, men har fortfarande sitt berättigande i vissa lägen. Klimatförändringen flyttar odlingsgränsen norrut och nu odlas vårrysbs ända upp norr om Piteå. Ett svenskt sortförsök skördades 2008 vid Polcirkeln men vi kan hämta mycket matnyttig information från Finland där odlingen är stark.

Text: Johan Biärsjö och Albin Gunnarson, Svensk Raps

Vårrysbs har genom åren odlats som en tidig variant av oljevaxter och den lägre avkastningen accepteras genom fördelen av tidig skörd och goda möjligheter att höstså spannmål. Men i takt med dels milda höstar och dels etableringsteknik som möjliggör direktsådd har vårrysbsen trängts tillbaka av vårraps och till och med höstraps. Totalt odlades inte mer än 2 400 hektar 2008. Men i delar av Mälardalen och framförallt Dalarna och Gästrikland består rybsarealen.

Se upp för rybsen

Trots tillbakagång koloniserar nya områden i de allra nordligaste delarna av landet. I Norrbotten och Västerbotten odlades 2008 sammanlagt drygt 100 hektar vårrysbs. 20 procent av denna areal, drygt 20 hektar, hade Jonas Berglund utanför Piteå. Han är en av pionjärerna bland Norrbottens rybsodlare och började med 4 hektar vårrysbs 2006. Skörden blev 1600 kilo per hektar vilket gav mersmak och 2007 och 2008 var alltså arealen 20 hektar vårrysbs.

Blivande rybsfält.

Här i Holmträsk, 2 mil norr om Piteå, planerar Jonas Berglund att så 30 hektar vårrysbs 2009. Foto: Tanya Hultman.

– Det är inte mer äventyrligt att odla rybs än att odla spannmål, berättar Jonas.

Medelskörden för korn är knappast mer än drygt 3000 kilo per hektar. Kan

man då nå 1500 kilo vårrysbs, vilket är fullt realistiskt, står sig oljevaxterna bra. Möjligheten att odla rybs har blivit ett välkommet och nödvändigt avbrott till spannmål för Jonas. Han sår 8-9

Rybskolonisatorer. Fältvandring i Holmträsk hos Jonas Berglund den 16 juli 2008. Foto: Tanya Hultman.

kilo per hektar i slutet av maj. Kvävegivan ligger på måttfulla 50 kilo per hektar som kanske skulle kunna vara lite högre resonerar Jonas Berglund, och fortsätter:

– En oljehalt på 47 procent talar för att kvävegivan kan ökas något för att hämta hem en större fröskörd.

Några rapsbaggar har glädjande nog inte syns till i fälten. Men skörden blev relativt sen, slutet av september 2008, varefter skörden såldes till fodercentralen i Holmsund utanför Umeå. Erfarenheterna av oljeväxtodling i Norrbotten är goda för Jonas Berglund och 2009 planerar han att utöka odlingen till hela 30 hektar. «

Vårrybsförsök från Helsingfors till Piteå

Fram till 2006 bedrevs sortprovning av vårrybs i Sverige. SW Seed hade under många år ett omfattande eget förädlingsprogram både i Sverige och i Kanada. Arealen som odlades i Sverige pendlade under början av 2000-talet mellan 6000 och 8000 hektar. Efter 2006 har dock intresset för vårrybsodling minskat och i takt med att vårrapsen blivit tidigare har arealen vårrybs i Sverige fallit tillbaka till 2400 hektar. SW Seed har också avvecklat den kanadensiska verksamheten och sålt hela sitt vårrybsprogram till växtförädlaren Boreal i Finland.

Plöjningsfri vårrybs

När det gäller vårrybsens odlingsteknik så redovisades försök i Svensk Frötidning nummer 1/2008 som visade att vårrybs på samma sätt som spannmål kan etableras utan föregående plöjning. Vårrybs är mycket konkurrenssvag samtidigt som ogräsbekämpning med Butisan kan göra rybsen illa. Därför kan andra tekniker än ogräsbekämpning med Butisan komma till pass i vårrybsodlingen, exempelvis fördröjd sådd eller blindsprutning med glyfosat.

Nordliga samarbetsförsök

Alla varianter av oljeväxtodling flyttar längre och längre norrut. För att stötta en spirande vårrybsodling i övre halvan av Sverige genomförde Svensk Raps AB år 2008 officiell sortprovning av alla i Sverige och i Finland förekommande marknadssorter. De två svenska försöken gjordes som kopior av de finländska försöken som utförs av MTT (Forskningscentralen för jordbruk och livsmedelsekonomi i Jokioinen). De svenska försöken placerades i Storvik, Gävleborgs län, och på Öjebyns försöksstation i Norrbotten. I skrivande stund finns preliminära data från Öjebyn, samt slutresultat från försöket i Gävleborg och de sju finländska försöken.

I Finland provas sorter i de tre sydligaste odlingszonerna. Zon 1 ligger i allra sydligaste Finland inklusive Åland, med Åbo och Helsingfors som större

orter utmed Finska vikens kust. Kända orter i zon 2 är Björneborg (i höjd med Söderhamn) och Tammerfors samt skidorten Lahti. I zon 3 vilken är det nordligaste området för provning av vårrybs ligger svenskygderna med Närpes och Vasa utmed kusten i höjd med Örnsköldsvik samt längre in i landet Jyväskylä och Kuopio.

Petita toppar

Utmed Finlands kust råder ett klimat som är varmare än på motsvarande västra sida av Bottenviken. Därför kan man kanske inte flytta finländska försöksresultat rakt västerut men möjligen mer sydväst.

Vårt svenska försök i Storvik såddes den 8 maj och skördades den 8 september med låga vattenhalter. Skörden på mätarsorten Petita var förhållandevis hög med en fröskörd på drygt 2000 kilo och en råfettsskörd på 936 kilo per hektar. Petita hade den högsta skörden i försöket 2008 och även i ett flerårsmedeltal har Petita haft den högsta avkastningen av vårrybs i Sverige. Försöket i Öjebyn såddes den 6 maj och skördades den 7 oktober. Alltså sådd två dagar tidigare än i Storvik, men skörd en månad senare.

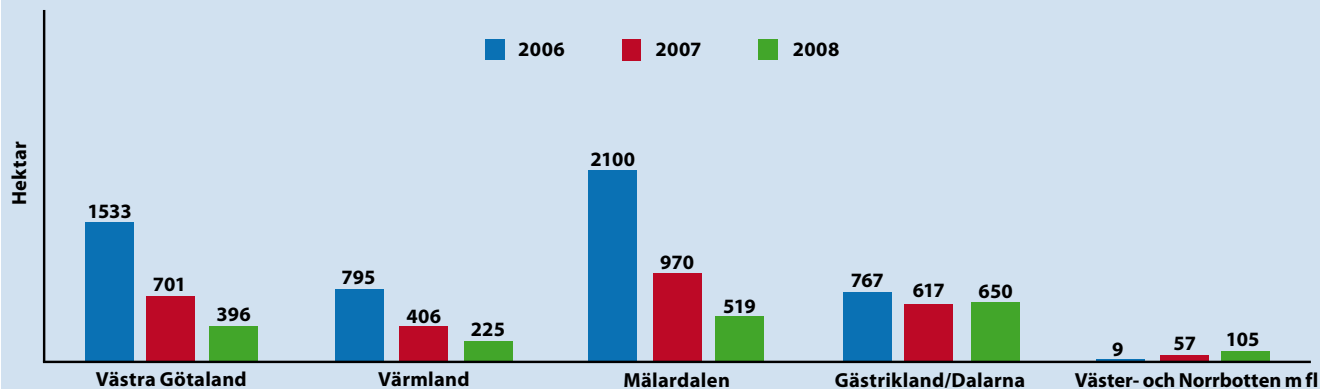
Höga skördar i Finland

I Finland är mätaren Valo. Av någon anledning har Valo gått mycket dåligt i Storviksförsöket men i Finland har sorten en medelgod avkastning strax under Petita. Skördenivån på Öjebyn är ganska låg. Värt att notera är att dock att detta troligen är världens nordligaste vårrybsförsök någonsin. Vi vet inte vilken skördenivå vi har att förvänta. Inte ens finländarna har gett sig på provning så här långt norrut enligt Arjo Kangas på MTT. På Öjebyn blev Petita sämsta sort medan Apollo från Boreal avkastade 20 procent över mätaren.

I Finland blev sorten Eos bäst som medeltal 2008 med en skörd på över 2600 kilo frö per hektar. Överlag är de finländska försöksskördarna mycket höga 2008. Som en jämförelse 2001-2008 ligger EOS följt av Petita högst i skörd av

Svensk rybsodling upp till Polcirkeln

Petita bäst i svenska försök

	AVKASTNING		SORTEGENSKAPER			
	2008 1 försök, Gävleborg	2002-2006 32 försök Sverige	Mognad dagar	Stjälk- styrka %	Råfett, % av ts	Protein i mjöl % av ts
Petita			110	83	45,6	40,1
fröskörd, kg/ha	2050	2060				
råfett, kg/ha	936	860				
råfett, rel.tal	100	100				
Agat	71	92	111	72	45,0	40,0
Hohto	84	91	110	71	43,2	39,0
Apollo	71					
Eos	86					
Valo	73					

Värreby. Sverige, avkastning 2008 och flerårsmedeltal 2002-2006. Mätarsort Petita. Förädlare av Petita och Agat är SW Seed, övriga sorter Boreal. Mer info www.svenskraps.se/sortportal

Eos toppar i Finland

	AVKASTNING	
	2008 (endast fröskörd)	2001-2008 (frö- och råfettskörd)
Valo		
fröskörd, kg/ha	2527	1905
råfett, kg/ha	-	766
rel.tal, råfett	-	100
Hohto	2243	101
Eos	2624	110
Apollo	2488	107
Petita	2479	109

Värreby. Finland zon 1-3, avkastning 2008 (5-7 försök) och 2001-2008.

marknadssorterna. Petita ligger mitt emellan toppsorterna och mätaren Valo.

Finlands sak är vår

Denna redovisning av de svenska värrebyförsöken 2008 måste ses som enskilda försöksresultat. I dagsläget är det inte aktuellt att med stora svenska försöksserier belysa värrebyns egenskaper i Sverige, det är arealen för liten för. Därför måste vi stötta oss på finländska resultat vilket inte alls behöver vara fel då materialet är betydligt större än vad

vi i Sverige har haft på många år. Då marknaden för värreby är väldigt liten så finns bara Petita och Hohto att köpa i Sverige. För den internationelle svenske EU-bonden kan det dock tänkas att finländska aktörer har andra sorter att erbjuda på andra sidan viken.

För den som i detalj vill studera finska sortförsök av både raps, ryps och spannmål så finns en länk till MTTs försöksrapport – på finska och engelska – på Svensk Raps hemsida www.svenskraps.se. «

Apollo lysande vid Polcirkeln

	Fröskörd kg/ha
Valo	1214
Hohto	1207
Eos	1231
Apollo	1340
Petita	1105
Agat	1214

Värreby. Preliminär avkastning, ett försök i Öjebyn 2008.